

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Czubik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Pastuszko

Jarosław Gałkiewicz (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa D. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w C.
przeciwko J. P.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw
Publicznych w dniu 29 kwietnia 2025 r.

skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu
upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 27 stycznia 2006 r.,
sygn. VII Nc 461/06,

**1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje
sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w
Bytomiu;**

**2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego
wniesioną skargą nadzwyczajną.**

D.Z.

UZASADNIENIE

Pismem z ... marca 2024 r. Prokurator Generalny wywiódł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym wydanego przez Sąd Rejonowy w Bytomiu 27 stycznia 2006 r., VII Nc 461/06, w sprawie z powództwa D. Sp. z o.o. z siedzibą w B. (obecnie: D. Sp. z o.o. w C.) przeciwko J. P. – o zapłatę.

Działając na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1093 ze zm.; dalej jako: „ustawa o SN”), z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej oraz zasadę pochodną zaufania obywatela do państwa, z którą wiąże się bezpośrednio zasada bezpieczeństwa prawnego, które winno być rozumiane nie tylko formalnie, jako przewidywalność działań władzy publicznej, ale także jako skuteczne zabezpieczanie dóbr życiowych człowieka i jego interesów i realizację prawa do sądu, w tym szczególnie ochrony konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, Prokurator Generalny zaskarżył ww. nakaz zapłaty – w całości.

Na zasadzie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy o SN zaskarżonemu orzeczeniu Prokurator Generalny zarzucił:

I. naruszenie określonego w art. 45 ust. 1 oraz art. 76 Konstytucji RP prawa obywatela do sądu, wyrażającego się w prawie do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i rzetelności procesu oraz ochrony konsumenta jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi poprzez:

- zaniechanie dokonania przez Sąd z urzędu oceny ważności postanowień będącej podstawą roszczenia umowy pożyczki z 20 września 2005 r., zawartej pomiędzy J. P. a D. Sp. z o.o., w której pożyczkobiorca zobowiązał się do zapłaty, w przypadku gdy pożyczka w kwocie 500 zł nie zostanie spłacona w terminie

określonym w umowie, odsetek umownych w wysokości 9% dziennie od dnia zawarcia umowy, a w konsekwencji przez wydanie nakazu zapłaty zasądzającego w całości zgłoszone powództwo, podczas gdy zapisy ww. umowy w zakresie odsetek o charakterze lichwy, naruszały zasadę swobody umów z art. 353¹ k.c., były sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, a przez to nieważne na zasadzie art. 58 § 2 k.c. i wskazywały na bezzasadność powództwa w tej części, uniemożliwiając tym samym wydanie nakazu zapłaty,

- nieuwzględnienie konsumenckiego charakteru rozpoznawanej sprawy i niezbadanie przez Sąd z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie, w sytuacji gdy oprocentowanie pożyczki zostało ustalone na poziomie zabronionym przez prawo i w sposób istotny naruszały równowagę kontraktową na niekorzyść pozwanej i implikowało obowiązek zbadania przez Sąd jej postanowień, skierowanie sprawy do rozpoznania w postępowaniu zwyczajnym, zaś zaniechanie powyższego skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem się strony powodowej, a także godziło w prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami określonymi przez art. 45 ust. 1 Konstytucji RP jako sprawiedliwości proceduralnej mającej zapewnić pozwanej prawo do rzetelnego sądu i pozbawiło ją skutecznej ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi wynikającymi z art. 7 ust. 1 Dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich (Dz.U.UE.L. 1993.95.29);

II. naruszenie w sposób rażący:

1. prawa materialnego, tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i § 3 k.c. oraz § 2 tegoż artykułu, poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki z 20 września 2005 r., zawarta pomiędzy J. P. a powodową spółką, w której pożyczkobiorca zobowiązał się do zapłaty, w przypadku gdy pożyczka w kwocie 500 zł nie zostanie zwrócona w terminie określonym w umowie, odsetek umownych w wysokości 9% dziennie od dnia zawarcia umowy, jest w całości ważna, jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia wysokości odsetek mających charakter lichwy są sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie

umowa jest nieważna na zasadzie art. 58 § 1 w zw. z § 3 k.c., jako sprzeczna z ustawą,

2. prawa procesowego - art. 499 pkt 1 i 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania w zw. z art. 498 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania, przez ich niewłaściwe zastosowanie, co skutkowało wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym zasądzającego od pozwanej na rzecz powodowej spółki kwotę 500 zł wraz z odsetkami umownymi w wysokości 9% dziennie od dnia 20 września 2005 r., tj. od dnia zawarcia umowy, podczas gdy z treści pozwu, a nadto dołączonej do niego umowy pożyczki wynikało, że roszczenie skierowane wobec J. P. w zakresie żądania we wskazanej wysokości odsetek było oczywiście bezzasadne, bowiem było nieważne na zasadzie art. 58 § 1 i § 3 k.c., jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 353¹ k.c., nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być więc wydany.

W oparciu o powyższe zarzuty – rozwinięte w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej – Prokurator Generalny, działając na zasadzie art. 91 § 1 i art. 95 pkt 1 ustawy o SN, wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Ponadto Prokurator Generalny wniósł o rozpoznanie sprawy przez Izbę Cywilną Sądu Najwyższego.

Jak wskazał Prokurator Generalny, nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z 27 stycznia 2006 r., VII Nc 461/06, Sąd Rejonowy w Bytomiu, na skutek pozwu wniesionego ... stycznia 2006 r. przez D. Sp. z o.o. w B., nakazał pozwanej J. P. aby zapłaciła powodowi kwotę 500 zł z umownymi odsetkami w wysokości 9% dziennie od dnia 20 września 2005 r. oraz kwotę 15 zł tytułem kosztów procesu, w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu albo wniosła w tym terminie sprzeciw.

Nakaz zapłaty stał się prawomocny 21 lutego 2006 r., zgodnie z zarządzeniem Sądu Rejonowego w Bytomiu z 2 marca 2006 r., albowiem został on doręczony pozwanej 6 lutego 2006 r. i nie został zaskarżony.

Zobowiązanie J. P. wynikało z umowy pożyczki datowanej na 20 września 2005 r., opiewającej na kwotę 500 zł, zawartej przez nią z powodową spółką jako pożyczkodawcą. Termin zwrotu pożyczki określony został w umowie i wynosił 30 dni od daty jej podpisania. W treści umowy (§ 3 pkt 5) wskazano, iż w przypadku, gdy w terminie określonym w umowie pożyczka nie zostanie zwrócona lub gdy umowa zostałaby przez pożyczkodawcę wypowiedziana lub jeżeli od niej odstąpi, to od kwoty pożyczki będą naliczane odsetki w wysokości 9% dziennie od dnia zawarcia umowy, tj. od 20 września 2005 r.

Należność objętą przedmiotowym nakazem zapłaty egzekwuje w postępowaniu egzekucyjnym W. K. – Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w C. pod sygn. ..., w trakcie którego wyegzekwowano od dłużniczki kwotę 62 525,60 zł tytułem odsetek od należności głównej oraz kwotę 15 zł tytułem kosztów sądowych oraz kwotę 10 475,29 zł tytułem dotychczasowych kosztów egzekucji. Do pobrania zaś pozostawała na dzień 26 lutego 2024 r. kwota 500 zł tytułem należności głównej, kwota 240 504,70 zł tytułem odsetek od należności głównej oraz kwota 35 425,95 zł tytułem opłaty stosunkowej. Egzekucja prowadzona jest z wynagrodzenia za pracę dłużniczki.

Pismem z ... kwietnia 2024 r. odpowiedź na skargę nadzwyczajną złożyła powodowa spółka, reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika. Wniosła o: 1) oddalenie skargi w całości, 2) zasądzenie od Prokuratora Generalnego na rzecz powódki kosztów zastępstwa procesowego oraz uiszczonej opłaty skarbowej od pełnomocnictwa, 3) przeprowadzenie rozprawy także pod nieobecność powódki.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie, albowiem zaskarżone orzeczenie, tj. prawomocny nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym z 27 stycznia 2006 r., VII Nc 461/06, wydany przez Sąd Rejonowy w Bytomiu, nie odpowiada prawu.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że niezasadne jest żądanie Prokuratora Generalnego by niniejszą sprawę rozpoznała Izba Cywilna

Sądu Najwyższego. Zgodnie z art. 26 § 1 pkt 1 ustawy o SN, rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych należy do właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych. Podane na s. 30-31 skargi orzecznictwo sądów międzynarodowych nie doprowadziło do derogowania ww. regulacji. Przepis obowiązuje, co przesądza o kompetencji Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego do rozpoznania skargi nadzwyczajnej.

Jednocześnie Sąd Najwyższy podkreśla daleko idącą niestaranność skargi nadzwyczajnej. W sprawie niniejszej pozwaną jest J. P. Tymczasem na s. 19 skargi mowa o „B. Ś.”, zaś na s. 27 *in fine* – „B. O.”. Życie uczy, że tego typu omyłki zdarzają się (zwłaszcza w tzw. sprawach powtarzalnych), ale należy ich unikać, szczególnie wtedy, gdy środek zaskarżenia wnosi tak wysoko usytuowany organ władzy publicznej do Sądu Najwyższego – najważniejszego krajowego ośrodka władzy sądowniczej.

Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile: 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego – a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna

dotyczyć tylko tych z nich, które nie dają się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21).

W piśmiennictwie zauważa się, że z formalnego punktu widzenia skarga nadzwyczajna należy do nadzwyczajnych środków zaskarżenia o złożonym charakterze (T. Ereciński, K. Weitz, Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych, Przegląd Sądowy 2019 r., Nr 2, s. 8). Formalnoprawna analiza skargi nadzwyczajnej wniesionej w niniejszej sprawie prowadzi do wniosku, że skarga jest dopuszczalna, co otwiera możliwość jej merytorycznego rozpoznania.

Przechodząc do zasadniczych rozważań Sąd Najwyższy wskazuje, że konfrontacja zaskarżonego nakazu zapłaty z zarzutami skargi nadzwyczajnej, a przyjmując szerszą perspektywę – ze standardami nie tylko demokratycznego państwa prawnego, ale nawet państwa w najogólniejszym ujęciu cywilizowanego, musi prowadzić do wniosku o bezprawnym charakterze wydanego przez Sąd Rejonowy w Bytomiu orzeczenia. Stopień szkodliwości społecznej skutków, jakie wytworzone zostały w związku z wydaniem i uprawomocnieniem się spornego nakazu zapłaty, pozwala jednoznacznie stwierdzić jak ważną instytucją dla obrotu prawnego jest skarga nadzwyczajna (art. 89 i n. ustawy o SN). Z umowy pożyczki z 20 września 2005 r. (k. 3 akt sprawy VII Nc 461/06) wynika, że kwota pożyczki opiewała na sumę 500 zł. Tymczasem, jak podano w skardze nadzwyczajnej, od pozwanej wyegzekwowano dotąd kwotę ok. 73 000 zł. Do pobrania pozostaje jeszcze (na dzień 26 lutego 2024 r.) kwota 500 zł tytułem należności głównej, kwota 240 504,70 zł tytułem odsetek od należności głównej oraz kwota 35 425,95 zł tytułem opłaty stosunkowej. Egzekucja prowadzona jest z wynagrodzenia za pracę dłużniczki. Świadczy to jednoznacznie, że gdyby nie skarga nadzwyczajna w zasadzie nie byłoby możliwości uchYLENIA orzeczenia, którego skutki społeczne są nie do zaakceptowania. W niniejszej sprawie bez wątpienia mamy do czynienia z tzw. lichwą.

W sprawie nie zostało sporządzone uzasadnienie zaskarżonego nakazu zapłaty. Uniemożliwia to poznanie motywów wydania tego orzeczenia przez Sąd Rejonowy w Bytomiu.

Bezspornie rację ma Prokurator Generalny zarzucając naruszenie w sprawie art. 76 Konstytucji RP. Zgodnie z tym przepisem, władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, nie ma wątpliwości, że art. 76 ustawy zasadniczej wyraża zasadę konstytucyjną zobowiązującą organy państwa – w tym również sądy powszechne – do podejmowania działań w celu ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; z 13 września 2005 r., K 38/04; z 17 maja 2006 r., K 33/05; z 13 września 2011 r., K 8/09). Nie budzi wątpliwości, że zawierając umowę pożyczki J. P. działała jako konsument. Słusznie wskazuje więc skarżący Prokurator Generalny, że konsumencki status pozwanej obligował Sąd Rejonowy do wnikliwej kontroli umowy pożyczki z perspektywy jej potencjalnie nieuczciwych warunków.

Zgodnie z art. 499 k.p.c. w brzmieniu z daty wydania zaskarżonego orzeczenia, nakaz zapłaty nie może być wydany, jeżeli według treści pozwu: 1) roszczenie jest oczywiście bezzasadne; 2) przytoczone okoliczności budzą wątpliwość; 3) zaspokojenie roszczenia zależy od świadczenia wzajemnego; 4) miejsce pobytu pozwanego nie jest znane albo gdyby doręczenie mu nakazu nie mogło nastąpić w kraju. W razie braku podstaw do wydania nakazu zapłaty przewodniczący wyznacza rozprawę, chyba że sprawa może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym (art. 498 § 2 k.p.c. w brzmieniu z daty wydania zaskarżonego orzeczenia).

W ocenie Sądu Najwyższego, powyższe przepisy dawały Sądowi Rejonowemu podstawę do skierowania sprawy do rozpoznania w trybie zwykłym. Sąd nie skorzystał z tej możliwości, wydając zamiast tego nakaz zapłaty, w ramach którego ustalono odsetki umowne w wysokości 9% dziennie (a więc zasadniczo 3 285% w skali roku). Tymczasem powinnością Sądu było skonstatowanie, że rozpatrywane zobowiązanie naruszać może choćby art. 353¹ k.c., zgodnie z którym strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

W odniesieniu do odsetek wynikających z umowy pożyczki, Sąd Najwyższy w wyroku z 23 czerwca 2005 r., II CK 742/04, wskazał: „umowa pożyczki ze swej natury służy przede wszystkim interesowi pożyczkobiorcy, ale może także pożyczkodawcy zapewniać wymierne korzyści, z reguły w postaci odsetkowej. Umowa w tym względzie nie może być wolna od oceny z zastosowaniem kryteriów, o których mowa w art. 353¹ k.c. W przeciwnym wypadku mogłoby to bowiem oznaczać – w skrajnych sytuacjach – przyzwolenie na wypaczenie sensu umowy w aspekcie charakteru stosunku prawnego tą umową ukształtowanego, zarówno z punktu widzenia zasady ograniczenia swobody kontraktowej, jak i granic wykonywania prawa podmiotowego. W wyroku z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00, Sąd Najwyższy przyjął, iż zastrzeżenie w umowie pożyczki między osobami fizycznymi odsetek w wysokości nadmiernej, niemającej uzasadnienia ani w wysokości inflacji ani w zyskach osiąganych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej może być sprzeczne z zasadami współżycia społecznego”.

Raz jeszcze podkreślić należy, że obowiązkiem Sądu Rejonowego było zbadanie z urzędu potencjalnie nieuczciwych warunków umowy pożyczki. Biorąc pod uwagę zastrzeżone odsetki umowne z tytułu nieterminowej spłaty (9% dziennie) – nieuczciwość warunków umowy pożyczki widoczna była *prima facie*.

Sąd Najwyższy w składzie orzekającym stwierdza, że w niniejszej sprawie lichwiarskie odsetki wynikające z umowy pożyczki naruszyły w sposób jednoznaczny zasady współżycia społecznego. Doszło więc do naruszenia art. 353¹ k.c., a także – art. 58 k.c. W tych warunkach zasadnym było skierowanie sprawy do rozpoznania w trybie zwykłym, czego Sąd Rejonowy nie uczynił – w praktyce naruszając prawo, w tym konstytucyjne zasady prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) czy ochrony konsumentów (art. 76 Konstytucji RP).

Uznanie zasadności zarzutów dotyczących naruszenia ww. reguł konstytucyjnych oraz wskazanych przepisów prawa, czyni zbędnym odnoszenie się przez Sąd Najwyższy do pozostałych zarzutów skargi nadzwyczajnej. Ponownie rozpatrując powództwo, Sąd Rejonowy dokona jego wszechstronnej analizy, biorąc pod uwagę relewantne przepisy prawa materialnego i procesowego oraz poglądy Sądu Najwyższego wyrażone powyżej.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN, uchylił w całości nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 27 stycznia 2006 r., VII Nc 461/06, i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania. O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN.

D.Z.

[a.ł.]